

TURTO PATIKĖJIMO TEISĖ IR JOS YPATUMAI LIETUVOS CIVILINĖJE TEISĖJE

Justas Sakavičius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+ 370 5) 271 4587
Elektroninis paštas jusakav@gmail.com

Pateikta 2010 m. gruodžio 8 d., parengta spausdinti 2011 m. spalio 10 d.

***Anotacija.** Turto patikėjimo teisė plačiai žinoma ir taikoma bendrosios teisės tradicijos kraštuose, tuo tarpu kontinentinės teisės tradicijoje valstybėse ši teisė nėra visuotinai paplitusi. Tiesa, Lietuva galėtų būti laikoma išimtimi, kadangi savo teisinėje sistemoje turto patikėjimo teisę Lietuvos valstybė ir savivaldybės naudoja savo turtui tvarkyti. Tačiau privatus turtas patikėjimo teisės pagrindais patikimas retai. Tokią padėtį Lietuvoje iš dalies lėmė šios teisės taikymas itin skirtingoms teisinių santykių rūšims reguliuoti, t. y. viešajai ir privačiai nuosavybei tvarkyti. Straipsnyje supažindinama su patikėjimo teisės formų įvairove, siekiama pristatyti istorinę turto patikėjimo teisės raidą Lietuvoje, lėmusią šio instituto teisinės prigimties dualizmą, taip pat analizuojami kai kurie probleminiai Lietuvos turto patikėjimo teisės aspektai. Galiausiai pateikiamos išvados, jog Lietuvos patikėjimo teisės institutas turėtų būti tobulinamas, modernizuojamas, užtikrinant tolesnę šio teisinio įrankio raidą įgyvendinant tiek viešąją, tiek privačią nuosavybę.*

***Reikšminiai žodžiai:** turto patikėjimo teisė, turto patikėjimo sutartis, trastas, valstybės ir savivaldybių turtas, išvestinė daiktinė teisė.*

Įvadas

Patikėjimo teisė – tai civilinės teisės institutas, kuris, priklausomai nuo teisinės minties ir tradicijos, gali pasižymėti skirtingu ir savitu turiniu, taip pat atlikti skirtingą vaidmenį šalies civilinės teisės sistemoje. Vakarų valstybių piliečiams ši teisė – tai populiarius paveldėjimo planavimo instrumentas, leidžiantis atskirti asmens (testatoriaus) turtą nuo paveldimo turto arba apsaugoti vieno sutuoktinio turtą nuo nesąžiningo kito sutuoktinio skyrybų atveju. Tuo tarpu Rytų Europos gyventojams ši teisė pirmiausia asocijuojasi su turto apyvartos verslo santykiuose užtikrinimo galimybe, kai turtas, nors ir pakeitęs savo valdytoją, suteikia naudą savininkui, turinčiam naudos gavėjo teises¹. Aptariamasis institutas vienokia ar kitokia forma būdingas daugelio valstybių civilinės teisės sistemoms, ne išimtis yra ir Lietuva.

Turto patikėjimo teisė Lietuvoje yra mažai tyrinėtas civilinės teisės institutas, kurio esmė yra sudaryti galimybes savininkui perduoti jo turtą patikėtiniui tam, kad šis turtą valdytų, naudotų ir disponuotų juo taip, kaip nurodyta patikėjimo teisę nustatančiame akte ir įstatyme. Kitaip tariant, turto patikėjimo teisė palengvina nuosavybės teisės įgyvendinimą. Rusų teisinėje literatūroje pripažįstama, kad turto patikėjimo teisės institutas leidžia savininkui arba jo įgaliojamam asmeniui naudotis turto teikiama nauda, neapsunkinant turto turėjimo savo žinioje rūpesčiais². Tai reiškia, kad turto patikėjimo teisė pripažįstama nuosavybės teisės įgyvendinimo būdu³.

Lietuvos turto patikėjimo ypatumas yra tas, kad ši teisė taikoma tiek viešai, tiek privačiai nuosavybei tvarkyti. Todėl patikėjimo teisė Lietuvoje turi potencialą reglamentuoti platų teisinių santykių ratą, pradedant nuo valstybės ir savivaldybių turto valdymo, baigiant privačių asmenų turto tvarkymu. Tačiau tai, kas tinka viskam, dažnai netinka niekam. Todėl Lietuvos turto patikėjimo teisė susiduria ne tik su praktine jos pritaikymo problema, bet ir su tam tikromis metodologinėmis problemomis, įstatymų leidėjui priskiriant šią teisę prie daiktinių teisių.

Kadangi Lietuva yra recepavusi pagrindines Rusijos Federacijos turto patikėjimo sutarties instituto nuostatas, tai Lietuvos turto patikėjimo teisės koncepcija turi būti analizuojama lyginant ją su kaimyninės Rusijos analogu, turinčiu esminių panašumų. Todėl atsižvelgiant į tai, kad lietuvių autorių išsamesnių darbų turto patikėjimo teisės tematika nėra⁴, šioje publikacijoje, analizuojant Lietuvos turto patikėjimo teisės ypatumus, remiamasi užsienio autorių (daugiausia rusų) mokslinėmis įžvalgomis. Turto patikėjimo teisės tema Rusijoje rašė L. J. Michejeva (*Л. Ю. Михеева*), A. A. Ždanov (*А. А. Жданов*), M. I. Braginskij (*М. И. Брагинский*), V. V. Vitvjanskij

- 1 Alexeev, A. Use of trusts by Eastern European clients: practical issues [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*. 2007, 13(10) [žiūrėta 2010-07-22]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
- 2 Sergejev, A. P.; Tolstoj, J. K. *Grazhdanskoe pravo. Uchebnik. 2 Tom* [Civil law. Textbook. Volume 2]. Moskva: Prospekt, 2000, p. 585.
- 3 Baranauskas, E.; Laurinavičius, K.; Pakalniškis, V.; Vasarienė, D. *Daiktinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 197.
- 4 Apie turto patikėjimo teisę Lietuvoje rašoma tik mokomojoje literatūroje (vadovėliuose), pateikiant bendras žinias apie šį civilinės teisės institutą, nesigilinant į probleminius klausimus.

(*B. B. Витрянский*), A. P. Sergejev (*A. П. Сергеев*). Taip pat verta paminėti, kad patikėjimo teisę plačiai tyrinėjo italų profesorius M. Lupoi (*M. Lupoi*), Teksaso universiteto teisės mokslų daktaras A. Dajer (*A. Dyer*), taip pat T. Onore (*T. Honoré*), jis analizavo Azijos šalių turto patikėjimo teisę, amerikiečių profesorius P. J. Lahlin (*P. J. Loughlin*) ir kiti mokslininkai bei teisės praktikai.

Šio straipsnio *tikslas* – aptarti turto patikėjimo teisės ypatumus tiek bendrosios, tiek civilinės teisės kraštuose ir išryškinti esminius skirtingų teisės tradicijų šalių patikėjimo teisės skirtumus, taip pat atskleisti istorines Lietuvos turto patikėjimo teisės atsiradimo prielaidas, raidos tendencijas, akcentuojant unikalų lietuviškos turto patikėjimo teisės pobūdį, pateikti kai kuriuos diskutuotinus Lietuvos turto patikėjimo teisės aspektus, išdėstyti motyvus dėl šios teisės prigimties, pateikti siūlymus ir rekomendacijas.

Tyrimo *objektas* – turto patikėjimo teisės institutas Lietuvoje ir pasaulyje, kai kurie jo probleminiai aspektai, taip pat patikėjimo teisę reglamentuojantys teisės aktai.

Straipsnyje taikyti sisteminės analizės, dokumentų analizės, lyginamasis, istorinis, loginis, analitinis-kritinis ir kiti tyrimo *metodai*.

1. Turto patikėjimo teisės raidos ypatumai bei vystymosi tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje

Teisinėje literatūroje nurodomos dvi skirtingos patikėjimo teisės kūrimosi prielaidos. Pagal pirmąją teoriją, turto patikėjimas kildinamas iš specifinių istorinių aplinkybių, būdingų Anglijos sistemai, kurios lėmė trasto susiformavimą. Antroji teorija, grindžiama kontroversiška prielaida, kad institutas yra romėnų teisės rezultatas. Nepaisant to, kad vienos nuomonės dėl turto patikėjimo teisės genezės nėra, šiandien turto patikėjimo institutas yra žinomas daugelio skirtingų teisės tradicijų valstybių civilinei teisei. Anglijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose turto patikėjimo teisė žinoma kaip trastas (angl. *trust*), lotynų Amerikos valstybės, tokios kaip Meksika, Venesuela, turto patikėjimo institutą įvardija kaip *Fideocomiso*, Olandija savo teisinėje sistemoje turi *Bewind*, Vokietija – *Treuhand*, Ispanija – *Fiducia cum amico* institutą ir pan. Turto patikėjimo teisės analogų turi ir daugelis kitų šalių.

Nors atskirose valstybėse turto patikėjimo teisė vadinama skirtingai, daugeliu atvejų jos turinys yra panašus ir neretai siekia atkartoti anglosaksiškojo trasto modelio esmę. Kaip nurodoma bendrosios teisės doktriniuose šaltiniuose, trastu pripažįstamas fiduciarinis teisinis santykis dėl turto, kuriame teisinis titulas (*legal title*) suteiktas patikėtinui, bet nauda iš nuosavybės priskirta trečiajam asmeniui – naudos gavėjui⁵. Kaip pažymi kai kurie turto patikėjimo instituto tyrinėtojai, daugelis civilinės teisės institutų yra tarsi patikėtos nuosavybės kopijos, tačiau visos jos netobulos. Nors naudojami tam

5 Mennell, R. L.; Burr, S. L. *Wills and Trusts in a Nutshell*. Third Edition. Minnesota: Thomson/ West, 2007, p. 184.

pačiam rezultatui pasiekti, šie institutai paprastai yra kur kas labiau suvaržyti ir ne tokie efektyvūs kaip bendrosios teisės trustas⁶.

Trustas tradiciškai buvo svarbus bendrosios teisės tradicijos kraštuose (Anglija, JAV), tuo tarpu kontinentinės teisės tradicijos valstybėms šis teisinis konstruktas nebūdingas. Šiame kontekste galima skirti keletą priežasčių dėl ko anglosaksiškoji trusto koncepcija negalėjo prigyti kontinentinės teisės sistemos šalyse.

Pirmiausia, dėl to, kad kontinentinei teisei būdingas skirstymas į daiktinę ir prievolinę teisę, kuris įpareigoja ir patį trustą kvalifikuoti kaip daiktinės ar prievolinės teisės reiškinį. Tuo tarpu bendrosios teisės tradicijos kraštuose trustas nėra griežtai priskiriamas nei prie daiktinės, nei prie prievolinės teisės kategorijų, o turi jų abiejų savybių⁷.

Antra, istoriškai civilinės teisės tradicijos kraštai išplėtojo nemažai teisinių institutų, atliekančių iš dalies tas pačias funkcijas, kaip ir anglosaksų trustas (pavyzdžiui, komiso, turto administravimo ar atstovavimo institutai), todėl nebuvo prasmės ieškoti trusto pritaikymo galimybių šių valstybių teisės taikymo praktikoje.

Trečia, kontinentinės tradicijos sistemos valstybės netoleruoja dvigubos nuosavybės (angl. *dual ownership*) civiliniame teisiniame santykiyje, kitaip tariant, tokių šalių teisinis reglamentavimas įtvirtina principinę nuostatą, jog pripažįstama viena teisė vienam daiktui (angl. *one right to one thing*). Tuo tarpu anglosaksų trusto esmė yra ta, kad nuosavybės teisė tarsi suskaidoma: viena savininko teisių dalis, būtent išskirtos nuosavybės valdymas ir tvarkymas, priklauso vienam asmeniui (patikėtiniui), o kita teisių dalis – naudos, taip pat ir pajamų, iš eksploatuojamos nuosavybės gavimas – kitam asmeniui arba asmenims (vienam arba keliems naudos gavėjams). Šis suskaidymas ryškus visoje santykių, susijusių su trustu, struktūroje⁸.

Būtina paminėti ir tai, kad nepaisant esminių civilinės ir bendrosios teisės tradicijos turto patikėjimo teisės skirtumų, linkstama prie unifikuoto patikėjimo teisės modelio sukūrimo. Valstybių pastangas rasti bendrą sąlyčio taškų reglamentuojant patikėjimo teisinius santykius liudija dar 1985 m. liepos 1 d. pasirašyta Hagos konvencija dėl patikėjimo teisiniams santykiams taikytinos teisės ir šios teisės pripažinimo (toliau – Konvencija) (Convention on the law applicable to trusts and on their recognition), kurios tikslas yra sureguliuoti privatinės teisės klausimus dėl patikėjimo santykiams taikytinos teisės, o kartu pasiūlyti Konvencijos dalyviams bendrą patikėjimo teisės apibrėžimą. Kaip pažymi italų profesorius, vienas žymesnių Konvencijos tyrinėtojų Maurizio Lupoi, Konvencijoje įtvirtinta patikėjimo teisės struktūra būdinga beveik visoms teisinėms sistemoms. Minėtas autorius Konvencijoje pateiktą patikėjimo teisės sampratą apibūdina kaip „neturinčią formos“ (angl. *shapeless*), o tai reiškia, kad Konvencijoje vartojama patikėjimo teisės sąvoka apima patikėjimo teisinius santykius, būdingus tiek bendro-

6 Loughlin, P. J. *The domestication of the trust: bridging the gap between common law and civil law* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010-11-02]. <<http://www.taxslashers.com/Domestication-of-the-Common-Law-Trust.html>>.

7 Zhdanov, A. A. *Transplanting the Anglo-American Trust in Russian Soil*. Review of Central and East European Law [interaktyvus]. Moskva, 2006 [žiūrėta 2010-08-12]. <<https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=0&lastSearch=simple&all=on&titleOrStdNo=1573-0352>>.

8 Vasilijev, E. A.; Komarov, A. S. *Grazhdanskoe I trgovoe pravo zarubezhnikh gosudarstv. I Tom* [Civil and commercial law of foreign countries. Volume 1]. Moskva, 2004, p. 126.

sios, tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybėms⁹. Be to, patikėjimo teisės institutas yra išsamiai reglamentuotas Europos Sąjungos privatinės teisės unifikavimo dokumento – Bendrosios principų sistemos projekto (angl. *Draft Common Frame of Reference, DCFR*)¹⁰ – X knygoje.

Savita istorinė Lietuvos patirtis lėmė ir savitą daiktinių teisių, taigi ir turto patikėjimo teisės, formavimosi procesą. Sovietinei valdžiai Lietuvoje aukštinant visuomeninę nuosavybę, buvo užkirstas kelias vystytis ne tik privačios nuosavybės teisei, bet ir kitoms daiktinėms teisėms, susijusioms su privataus kapitalo naudojimu. Todėl turto patikėjimo teisės terminas okupuotos Lietuvos teisėkūrai ilgą laiką buvo nežinomas. Lietuvos teisės aktuose turto patikėjimo teisė pirmą kartą paminėta jau atkūrus nepriklausomybę, t. y. 1994 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatyme Nr. I-459 (Žin. 1994, Nr. 44-805), keičiant atitinkamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) nuostatas. Minėtas įstatymas Lietuvos teisės sistemoje įtvirtino turto patikėjimo teisę, kurios taikymas pirmiausia buvo nustatytas viešosios nuosavybės valdymo tikslais. Turto patikėjimo teisė pakeitė iki tol valstybės ir savivaldybės nuosavybės valdymui naudotą operatyviojo tvarkymo teisę, kurios pagrindu buvo valdomas valstybės turtas, priskirtas valstybinėms, tarpkolūkinėms, valstybinėms-kolūkinėms ir kitokioms valstybinėms-kooperatinėms organizacijoms (žr. 1964 m. CK 97 str.)¹¹. Tiesa, minėtas 1964 m. CK nuostatų pakeitimo įstatymas tik formaliai įteisino turto patikėjimo teisę Lietuvoje, kadangi šiuo įstatymu buvo atliktas tik nominalus operatyvios tvarkymo teisės pervadinimas į turto patikėjimo teisę, todėl padarytais pakeitimais nebuvo detalizuotas šios teisės turinys. Tikriausiai dėl šios priežasties įstatymų leidėjas matė poreikį konkretinti ir toliau plėtoti valstybinio turto valdymo modelį, o kartu ir turto patikėjimo teisę, kaip šio modelio pagrindinį instrumentą.

Įsigaliojus minėtiems 1964 m. CK pakeitimams, sudariusiems prielaidas plėtoti turto patikėjimo teisei viešajame sektoriuje, taip pat vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalimi, teigiančia, kad valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarką nustato atskiras įstatymas, 1996 m. buvo pradėtas rengti Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (toliau – Įstatymas) projektas. Įstatymo formuluotės buvo galutinai suderintos ir Įstatymas priimtas 1998 m. gegužės 12 d. (Žin. 1998, Nr. 60-2412), o įsigaliojo nuo 1998 m. birželio 12 d. Būtent nuo šio momento Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įtvirtintas turto patikėjimo teisės apibrėžimas, kuris šią teisę nusakė kaip *valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos teisę savo įstatuose (nuostatuose), taip pat tam tikros rūšies valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatytu mas-tu, tvarka bei sąlygomis valdyti, naudoti valstybės ar savivaldybių jai perduotą turtą ir*

9 Lupoi, M. The Shapeless Trust. Trust & Trustees and International Asset Management [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2010-07-25]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.

10 *Draft Common Frame of Reference* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-20]. <http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_outlineEdition.pdf>.

11 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.

disponuoti juo (Įstatymo 2 str. 9 d.)¹². Iš pateiktos formuluotės matyti, kad Lietuvoje turto patikėjimo teisė turėjo labai aiškias savo taikymo ribas, t. y. šiuo institutu galėjo naudotis tik valstybė ir savivaldybės, įgyvendindamos savo teises į viešąją nuosavybę. Tuo tarpu privatiems asmenims turto patikėjimo teisės institutas buvo nepasiekiamas. Tokia padėtis išliko iki pat 2001 m. liepos 1 d., kai įsigaliojo naujasis CK, įtvirtinantis galimybę turto patikėjimo teisę taikyti ir privačių asmenų santykiams. Naujasis CK išsamiai sureglamentavo turto patikėjimo teisinius santykius, juos aprašydamas dviejose kodekso knygose, t. y. ketvirtąjoje CK knygoje „Daiktinė teisė“ (CK 4.106–4.110 str.) ir šeštojoje knygoje „Prievolių teisė“ (CK 6.953–6.968 str.).

Toks įstatymo leidėjo pasirinkimas aiškiai parodė, kad turto patikėjimo teisė pripažįstama daiktine teise, kuri gali atsirasti ne tik administraciniais, bet ir prievoliniiais (sutartiniais) pagrindais tarp privačių asmenų. Atitinkamai įsigaliojus naujam CK, kai kurie Lietuvos teisininkai praktikai naujai įtvirtintą Lietuvos turto patikėjimo teisės institutą įsivaizdavo veikiant kaip anglosaksų trastą, todėl manė, kad „*verslo pasaulis atsiradus trastams įgis daugiau laisvės*“¹³. Tokia Lietuvos teisininkų praktikų nuomonė iš dalies pagrįsta, kadangi ir kitų teisės autorių pripažįstamos plačios trasto pritaikymo galimybės, kai reikia sukurti lankstų lėšų paskirstymo ir valdymo mechanizmą, rasti testamento sudarymo alternatyvą ar apsaugoti lėšas bei planuoti mokesčius¹⁴. Tačiau nepaisant dedamų vilčių į šį teisinį instrumentą, turto patikėjimo teisė Lietuvoje netapo ypač paplitusi privatinuose santykiuose.

Apibendrinant galima pasakyti, kad turto patikėjimo teisė yra žinoma daugeliui teisės sistemų, tačiau bendrosios teisės tradicijos valstybių patikėjimo teisė nuo kontinentinės teisės tradicijos šalių patikėjimo teisės skiriasi tuo, kad pripažįsta galimybę išskaidyti nuosavybės teisę. Istorinė Lietuvos turto patikėjimo teisės raidos analizė rodo, jog Lietuvoje turto patikėjimo teisė pirmiausia buvo konstruojama kaip viešosios nuosavybės tvarkymo teisė, todėl tiek įstatymų leidėjas, tiek civilinių teisiųjų santykių dalyviai, taip pat ir teisės doktrina, skyrė mažai dėmesio šio instituto pritaikymo privatinės teisės srityje galimybėms analizuoti. Darytume prielaidą, kad dėl šios priežasties dabartinis patikėjimo teisės modelis Lietuvoje nėra be trūkumų, turi tam tikrų doktriniinių prieštaravimų.

2. Lietuvos turto patikėjimo teisės daiktiniai ir prievoliniai teoriniai aspektai

Nors teisės doktrinoje nurodoma, kad patikėjimo teisės institutas Lietuvos civilinės teisės sistemai yra gerai žinomas¹⁵, tačiau su šia nuomone nesinorėtų sutikti. Tai, kad turto patikėjimo teisė savo pirmine forma (kaip operatyviojo tvarkymo teisės atitikmuo)

-
- 12 Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 54-1492.
 - 13 Čerka, P. Trastai žada daugiau laisvės [interaktyvus]. *Verslo žinios*. 2001 [žiūrėta 2010-07-27]. <<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=44038>>.
 - 14 Ryndin, K.; Chugunova, S. Selected legal aspects concerning the regulation of trusts and private foundations in the Russian federation [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*. 2007, 13(5) [žiūrėta 2010-07-22]. <<http://tandf.oxfordjournals.org>>.
 - 15 Baranauskas, E.; Laurinavičius, K.; Pakalniškis, V.; Vasarienė, D., *supra* note 3, p. 196.

buvo įtvirtinta 1964 m. CK normose, dar neleidžia kalbėti apie turto patikėjimo teisės, tokios, kokia ji žinoma Vakarų valstybėse, pripažinimą Lietuvos civilinėje teisėje. Kaip buvo aptarta anksčiau, turto patikėjimo teisė Lietuvos civilinėje teisėje atsirado kartu su naujuoju CK. Be kita ko, negalima nepastebėti, kad Lietuvos turto patikėjimo teisė yra skolinys iš kaimyninės Rusijos. Naujojo CK rengėjai perkėlė Rusijos Federacijos civilinio kodekso 1012–1026 straipsnius, reglamentuojančius turto patikėjimo teisės sutartį, į Lietuvos CK 6.953–6.968 straipsnius. Perkeltos normos beveik nebuvo pakeistos, t. y. kai kuriais atvejais netgi normų struktūra buvo išlaikyta identiška. Tačiau tarp Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos turto patikėjimo teisės yra vienas esminis skirtumas, t. y. Lietuvoje turto patikėjimo teisė yra laikoma daiktine teise, o Rusijoje – prievolė.

Analizuojant Lietuvos CK įtvirtintą turto patikėjimo teisę galima pastebėti, kad ši teisė, nors ir priskiriama prie daiktinių teisių, turi daugiau prievolinės nei daiktinės teisės bruožų.

L. J. Michejeva (*Л. Ю. Михеева*), analizuodama Rusijos Federacijos patikėjimo teisės teisinę prigimtį, prieina prie išvados, kad teisiniai santykiai, susiję su turto patikėjimu, nepasižymi netgi menkais daiktinės teisės požymiais¹⁶. Autorė teigia, kad daiktine teise galima laikyti tik tokią subjektinę teisę, kurios objektu yra daiktas, o ne svetimi veiksmai. Mokslininkė taip pat skyrė tokius daiktinės teisės požymius, kaip daiktinės teisės turėtojo (šiuo atveju patikėtinio) galimybė savo nuožiūra daryti įtaką daiktui tenkinant savo interesus, absoliutumo požymis, apribojimų laike nebuvimas¹⁷, daiktinės teisės įtvirtinimas įstatyme. Pasak autorės, šiais požymiais nepasižymi Rusijos patikėjimo teisė.

Rusijos civilinės teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad turto patikėjimo teisės objektas yra sudėtinis, jis apima faktinius ir teisinius patikėtinio veiksmus bei patį patikėjimo teisę perduotą turtą¹⁸. Turto patikėjimo teisės steigėjas patiki savo turtą patikėtinui būtent turėdamas tikslą perduoti turtą profesionaliai valdyti, kai pats turto savininkas neturi galimybių užtikrinti efektyvaus turto valdymo. Pavyzdžiui, valstybė perduoda savo turto valdymą savo įsteigtoms įmonėms arba investuotojas patiki valdyti savo pinigines lėšas valdymo įmonei, kuri turi specialių investavimo žinių. Todėl negalima neigti to, kad patikėjimo teisė yra nustatoma dėl patikėtinio, galinčio suteikti tam tikras turto valdymo paslaugas, veiksmų. Nors tai nevisiškai atitinka kai kurių teisės teoretikų, teigiančių, jog civilinių teisių santykių objektu negali būti laikomi veiksmai¹⁹, nuomonę, tačiau turto patikėjimo teisės atveju tvirtinimas, jog šios teisės objektu gali būti pripažįstami ir veiksmai, atrodo įtikinamas. Juo labiau kad veiksmai laikytini civilinių

16 Braginskij, M. I.; Vitřjanskij, V. V. *Dogovornoe pravo. Kniga tretja* [Law of Agreements. Third book]. Moskva: Statut, 2008, p. 820.

17 Pagal Rusijos Federacijos civilinio kodekso 1016 str. 2 d. turto patikėjimo sutartis negali būti sudaroma ilgesniam kaip penkerių metų laikotarpiui.

18 *Ibid.*, p. 817.

19 Baranauskas, E.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I.; Kiršienė, J. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 131.

teisių objektu pagal CK 1.97 straipsnio 1 dalį ir tam pritaria dalis Lietuvos civilistų²⁰. Žinoma, nenuneigtina ir tai, kad patikėtojas perduoda patį turtą, o tai rodo, kad šio santykio objektas yra ir turtas. Tačiau pabrėžę patikėjimo teisės objekto dualizmą, negalime kalbėti apie patikėjimo santykį, kaip apie griežtai daiktinį, kadangi daiktinio santykio objektu paprastai laikoma išimtinai tik daiktai.

Taip pat minėtina ir tai, kad turto patikėjimo teisė neturi ir kito požymio, būdingo daiktinei teisei, t. y. šios teisės turėtojas (patikėtinis) neturi savarankiško intereso į daiktą. Kaip pabrėžiama CK 4.106 straipsnio 1 dalyje, turto patikėtinio teisės ribas nustato patikėtojas, todėl patikėtinio įgaliojimai daikto atžvilgiu yra ribojami patikėtojo interesais. Tai byloja apie patikėjimo teisės prievolinę prigimtį, kadangi daiktinės teisės turėtojui nesuteikiama teisė savo naudai naudotis daiktine teise, kaip, pavyzdžiui, yra kitų tradicinių daiktinių teisių atveju (valdymo, ilgalaikės nuomos, užstatymo teisės, servituto ir kt.).

Kita vertus, galima matyti, kad Lietuvos turto patikėjimo teisė turi nepaneigiamą daiktinės teisės bruožų. Pavyzdžiui, turto patikėjimo teisės subjektas (patikėtinis) turi teisę naudotis daiktinės teisės gynimo priemonėmis, numatytomis CK 4.95–4.99 straipsniuose. Nors teisinėje literatūroje ir diskutuojama, ar ši subjektinės teisės turėtojo galimybė, yra daiktinės teisės požymis²¹, mūsų nuomone, ši ypatybė gali būti pripažįstama papildomu daiktinės teisės įrodymu, kadangi ji yra kilusi būtent iš daiktinių, o ne prievoliųjų teisių apsaugos poreikio.

Galiausiai apibendrintume, kad Lietuvos patikėjimo teisės teisinės prigimties dualizmą lėmė Lietuvos teisės aktų rengėjų pozicija be didesnių pakeitimų perkelti Rusijos patikėjimo sutartį reguliuojančias normas į Lietuvos civilinės teisės sistemą. Patikėjimo teisė pripažįstama daiktine teise tik dėl to, kad taip nusprendė įstatymo leidėjas, tačiau šios teisės priskyrimo prie daiktinių teisių kategorijos nelemia šios teisės prigimtis. Bet kokių atveju negalima nuneigti įstatymo leidėjo diskrecijos turto patikėjimo teisę priskirti prie daiktinių teisių, tačiau matytume ir poreikį šiam institutui suteikti papildomų savybių, apie jas plačiau užsiminsime vėliau, liudijančių daiktinę jo prigimtį. Vis dėlto turime pagrindo abejoti, kad turto patikėjimo teisės modifikavimo ir tobulinimo galimybės gali būti ribotos, atsižvelgiant į tai, kad ši daiktinė teisė reglamentuoja platų (viešųjų ir privačių) teisinių santykių ratą.

3. Kai kurie diskutuoti Lietuvos *viešojo* turto patikėjimo teisės aspektai

Galima manyti, kad įstatymo leidėjo valia priskirti turto patikėjimo teisę prie daiktinių teisių kilo neatsitiktinai, o dėl sąmoningo siekio išplėsti šios teisės taikymo sritį valstybės ir savivaldybių turto valdymo santykiams reglamentuoti. Tačiau reikia pasakyti,

20 Mikelėnas, V. *Prievoliųjų teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 47.

21 M. I. Braginskij ir V. V. Vitrjanskij nurodo, kad kai kurie daiktinės teisės gynimo būdai (pavyzdžiui, posesorinis ieškinytis) yra garantuojami ir ne daiktinių teisių subjektams, t. y. nuomininkui, panaudos turėtojui ir kt., todėl teigiama, kad daiktiniai teisių gynimo būdai nepatvirtina, jog ginama daiktinė teisė.

kad turto patikėjimo teisės taikymas viešajai nuosavybei tvarkyti yra gana neįprastas reiškinytis šiuolaikinių valstybių civilinėje teisėje, todėl Lietuva išsiskiria iš kitų valstybių, kuriose pripažįstama ir taikoma patikėjimo teisė.

Pavyzdžiui, Rusijoje, valstybės turtas yra valdomas kitais, ne turto patikėjimo teisiniais pagrindais, t. y. ekonominio valdymo teisės (*право хозяйственного ведения*) ir operatyviojo tvarkymo teisės (*право оперативного управления*) normomis. Rusijoje ekonominio valdymo teisė ir operatyviojo tvarkymo teisė nėra tapatinamos su turto patikėjimo teise (*доверительное управления имуществом*). Rusų teisinėje literatūroje teigiama, kad turto patikėjimo teisė ir ekonominio valdymo bei operatyviojo tvarkymo teisė, nors pagal savo teisinės išraiškos formą atlieka tą pačią funkciją, t. y. leidžia turto savininkui perduoti profesionaliai valdyti savo turtą, tačiau pagal turinį iš esmės laikomos skirtingomis teisinėmis konstrukcijomis. Pagrindiniu šių teisių skiriamuoju požymiu nurodoma tai, kad valstybinio turto valdymo teisė kyla valstybei sukūrus atitinkamą subjektą (valstybės įmonę), kuris nėra autonomiškas, turi aiškiai apibrėžtus tikslus ir paskirtį. Šis teisės subjektas yra išimtinai kontroliuojamas valstybės, kuri gali bet kada likviduoti tokį turto valdytoją. Tuo tarpu turto patikėjimo teisė Rusijoje kyla tarp dviejų nepriklausomų civilinės teisės subjektų. Lietuvoje šiuo atžvilgiu dažnu atveju tiek valstybė, tiek privatūs asmenys naudojami tuo pačiu turto patikėjimo teisės įrankiu, pasižyminčiu tais pačiais bendrais požymiais, nors šių subjektų teisinis statusas ne visuomet yra vienodas. Kitaip tariant, Lietuvoje viešoji nuosavybė tvarkoma privatinės teisės instituto (patikėjimo teisės) pagrindu, nors šios teisės subjektai neretai nėra lygiateisiai ir vienas nuo kito nepriklausomi²². Todėl galima kelti klausimą, ar iš tiesų Lietuvos viešo turto turto patikėjimo teisė visais atvejais išlaiko pagrindinius patikėjimo teisės požymius, būdingus kitų valstybių turto patikėjimo teisei? Manytume, kad ne.

Kaip buvo minėta, patikėjimo teisės terminas nėra vienareikšmis ir skirtingose valstybėse suvokiamas skirtingai. Tačiau daugumoje valstybių patikėjimo teisė pasižymi bendra sąvybe, t. y. tuo, kad ji paprastai nustatoma trečiojo asmens (naudos gavėjo) naudai arba nurodytam tikslui pasiekti. Šis patikėjimo teisės požymis yra skiriamas ir jau minėtos Konvencijos 2 straipsnyje²³. Tuo tarpu žvelgiant į Lietuvoje galiojančios viešojo turto patikėjimo teisės turinį, nustatytą CK 4.109 straipsnio 1 dalyje, aiškiai matyti, jog aptariamasis turto patikėjimo teisės bruožas nėra minimas. Viešosios nuosavybės patikėjimo atveju esminiu šios daiktinės teisės turinio elementu tampa valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų atliekami veiksmai, valdant, naudojant ir disponuojant valstybės ar savivaldybių turtu, savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų. Matyti, kad CK nuostatos viešosios nuosavybės patikėtinio tiesiogiai neįpareigoja atsižvelgti į naudos gavėjo interesus, kadangi tokio asmens gali apskritai nebūti, be

22 Minėtina, kad valstybės turtas patikėjimo teise gali būti perduotas ir ne valstybės kontroliuojamiems subjektams, t. y. savivaldybėms, viešosioms įstaigoms, privatiems asmenims, teikiantiems viešas paslaugas.

23 Šios konvencijos taikymo tikslais, patikėjimo teisė (*trust*) apibrėžiama kaip santykis, sukuriamas asmeniui esant gyvam (*inter vivos*) arba jam mirus, kai asmuo, patikėtojas, perduoda turto kontrolę patikėtinui naudos gavėjo naudai arba apibrėžtam tikslui.

to, teisinis reglamentavimas, numatytas kodekse, neįpareigoja nustatyti turto patikėjimo teisę ir konkrečiam tikslui. Tad kadangi teisės aktuose nėra aiškiai skiriamas patikėjimo teisės nustatymo tikslas, galima tik spėlioti, kieno interesais yra nustatoma viešoji turto patikėjimo teisė, t. y. valstybės, visuomenės ar konkretaus valstybinio subjekto, valdančio jam perduotą turą (patikėtinio), labui.

Tiesa, nereikia pamiršti, kad CK 6.968 straipsnis numato, jog įstatymai gali nustatyti turto patikėjimo teisės ypatumus, kai patikėtinis yra valstybės arba savivaldybės įmonės, įstaigos ar organizacijos, taip pat kai turto patikėjimo teisė atsiranda ne sutarties, o kitais pagrindais. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad viešosios nuosavybės turto patikėjimo teisė pasižymi akivaizdžiais skiriamaisiais požymiais, palyginti su privataus turto patikėjimo teise, mūsų manymu, pagrįstai galima kelti klausimą, ar tikslinga pagal savo prigimtį skirtingus teisinius institutus supainioti į vieną – daiktinę turto patikėjimo teisę? Juk tokia padėtis gali sukelti ne tik teisinio reglamentavimo neaiškumą, bet ir trukdyti vystytis ir plėtotis kiekvienam institutui atskirai.

Viešosios nuosavybės tvarkymo santykiai istoriškai formavosi savita ir aiškiai apibrėžta kryptimi, turint tikslą užtikrinti efektyvų ir racionalų viešosios nuosavybės tvarkymą, suteikiant materialines veiklos garantijas atitinkamiems valstybiniam viešąsias funkcijas atliekantiems subjektams. Tuo tarpu privataus turto patikėjimo teisė kelia šiek tiek kitą uždavinį – perduoti turto tvarkymą kitam asmeniui, kad toks turtas profesionaliai būtų tvarkomas naudos gavėjo interesais arba aiškiai nustatytu tikslu.

Todėl apibendrinami tai, kas išdėstyta anksčiau ir atsižvelgdami į viešosios nuosavybės tvarkymo patikėjimo teise išskirtinumą, manytume esant tikslinga Lietuvos patikėjimo teisės institutą skirti į du savarankiškus institutus, t. y. į viešosios nuosavybės turto patikėjimo teisę ir privačios nuosavybės patikėjimo teisę.

4. Kai kurie diskutuoti Lietuvos *privataus* turto patikėjimo teisės aspektai

Lietuvos turto patikėjimo teise gali būti nustatoma ne tik tvarkyti viešąją, bet ir privatinę nuosavybę. CK 4.106 straipsnio 2 dalis numato, kad turto patikėjimo teisė gali būti nustatoma asmeniniais tikslais, privačiai ar visuomeninei naudai, o CK 4.108 straipsnis įtvirtina, jog ši teisė gali kilti ne tik įstatymo ar administracinio akto pagrindu, bet ir iš sutarties, testamentu ar teismo sprendimo. Nors minėtasis CK straipsnis numato daugiau patikėjimo teisės atsiradimo pagrindų, išsamiau CK reglamentuoja tik turto patikėjimo teisės sutartį, palikdamas be aiškaus teisinio reguliavimo privatinis patikėjimo teisinius santykius, kylančius iš teisės aktų, testamentu ar teismo sprendimo. Žinodami, kad turto patikėjimo teisė Lietuvoje laikoma daiktine teise, taip pat tai, kad vienas iš daiktinės teisės požymių yra jos turinio nustatymas teisės normomis²⁴, manytume, kad turto patikėjimo, kaip daiktinės teisės, turinio gairės turėtų būti pateiktos CK ketvirtuojoje knygoje. Todėl atitinkamos CK šeštos knygos nuostatos, reglamentuojančios, pavyz-

24 Baranauskas, E.; Laurinavičius, K.; Pakalniškis, V.; Vasarienė, D., *supra* note 3, p. 27.

džiui, patikėjimo teisės objektus, subjektus, jų teises ir pareigas, patikėto turto teisinio statuso ypatybes, patikėjimo teisės pasibaigimo atvejus ir pan., galėtų būti sėkmingai perkeliamos į CK ketvirtą knygą, kad CK IV knygoje, skirtoje daiktinėms teisėms, būtų reglamentuota turto patikėjimo teisė, kylanti iš teisės aktų, testamentu ar teismo sprendimo. Galiojant dabartiniam patikėjimo teisės teisiniam reglamentavimui, plačiau galima analizuoti tik patikėjimo teisės sutartį ir šios sutarties pagrindu atsirandančią daiktinę patikėjimo teisę.

Kaip jau buvo pabrėžta, Lietuvos turto patikėjimo teisės sutarties reglamentavimas yra analogiškas Rusijos Federacijos civiliniame kodekse numatytam prievolinės patikėjimo teisės reglamentavimui. Reikia pasakyti, kad kai kurie rusų civilistai sutinka su tuo, kad prievolinė turto patikėjimo teisė turi būti tobulinama, suteikiant jai daiktinės teisės savybių²⁵. Atsižvelgdami į tai, kad Lietuvos privataus turto patikėjimo teisė, kylanti iš sutarties, beveik niekuo nesiskiria nuo Rusijos Federacijos patikėjimo teisės instituto, manytume, kad būtų tikslinga pasiremti Rusijos autorių jau atliktais tyrimais, tobulinant turto patikėjimo teisės instituto funkcionavimą.

Teisinėje literatūroje nurodoma, kad dabartinis Rusijos patikėjimo teisės modelis nefunkcionuoja taip efektyviai, kaip galėtų veikti suteikus šiam institutui daiktinės teisės požymių. Sankt Peterburgo universiteto civilistas A. A. Ždanovas (*A. A. Жданов*) skiria tokius rusų patikėjimo teisės modernizavimo („*sudaiktinimo*“) pranašumus: 1) tai padidintų patikėtinio interesų apsaugą išreikalaujant turtą iš trečiųjų asmenų; 2) patikėto turto atitolinimas nuo patikėtojo leistų išlikti patikėjimo teisiniams santykiams ir patikėtoju tapus nemokiam; 3) leistų nustatyti ilgesnius patikėjimo teisės terminus; 4) padėtų išspręsti prievolinių teisių, kaip patikėjimo teisės objekto, problemą.

Jau kalbėjome, kad Lietuvos turto patikėjimo teisė pasižymi labiau prievoliniais nei daiktiniais požymiais, todėl sutiktume, jog šį institutą būtų pravartu papildyti daiktinės teisės elementais. Patikėjimo teisei galėtų būti suteikta savybė išlikti netgi mirus ar likvidavus, iškėlus bankroto bylą ar tapus nemokiam asmeniui, kuris buvo šios teisės steigėjas, atsisakoma patikėjimo teisės maksimalaus nustatymo termino, suteikiama daiktinių teisių (pavyzdžiui, teisių gynimo srityje) naudos gavėjui (beneficiariui). Dėl ribotos straipsnio apimties plačiau aptarsime tik pirmąją Lietuvos patikėjimo teisės modernizavimo galimybę, išskirdami teorinius ir praktinius jos aspektus.

CK 6.961 straipsnio 2 dalyje numatytas draudimas išieškoti iš patikėtojo patikėto turto, kuris netaikomas, jeigu patikėtoju yra iškeliamas bankroto byla arba jis tampa nemokus. Tokiu atveju CK nustato, kad patikėjimo teisė baigiasi, o turtas turi būti grąžintas patikėtoju į bendrą jo turto visumą. Minėta nuostata nėra vienareikšmiška jau vien dėl to, kad ji nereglamentuoja patikėjimo teisės pasibaigimo, jeigu patikėtojas yra fizinis asmuo, kuriam bankroto procedūra pagal šiuo metu galiojančius Lietuvos įstatymus negali būti inicijuojama, kaip kad formaliai žvelgiant negali būti taikomas teisinis nemokumo kriterijus. Todėl juridiniai asmenys, palyginti su fiziniais, turi mažesnes savo teisių užtikrinimo garantijas, siekiant išsaugoti sukurtą turto patikėjimo teisę, kadangi išieškoti iš fizinių asmenų patikėtą turtą gali būti sudėtinga dėl įstatymo netobulumo.

25 Zhdanov, A. A., *supra* note 7.

Ši nevienareikšmė situacija, mūsų nuomone, neabejotinai turi būti taisoma, o tą galima padaryti keliais būdais: arba aptariamą nuostatą papildant atskiru reglamentavimu dėl fizinio asmens nemokumo sąlygų ir sąvokos, arba apskritai atsisakant šios nuostatos ir nustatant, jog patikėjimo teisė, kaip daiktinė teisė, gali ir nepasibaigti patikėtojo bankroto ar nemokumo atveju.

Pasirinkus pirmąją alternatyvą, reikėtų atsižvelgti į tai, kad Lietuvoje kol kas nėra priimtas fizinių asmenų bankroto įstatymas, todėl nėra visiškai sutarta dėl fizinio asmens nemokumo sąvokos, o tai atitinkamai gali apsunkinti ir reikiamų CK normos pakeitimų priėmimą. Antroji alternatyva reikštų iššūkį galiojančiai Lietuvos turto patikėjimo teisei, kadangi iš esmės keistų patikėtos nuosavybės teisinį statusą. Įteisinus tokį reglamentavimą, būtų susiduriama su prieštaringu klausimu, kas turėtų atsitikti su patikėtojo nuosavybe patikėtojo bankroto ar nemokumo atveju, o tai reikštų, kad neišvengiamai tektų spręsti turto patikėjimo teisės modifikavimosi klausimą, kadangi, atskyrus turtą nuo patikėtojo, turto nuosavybė turėtų kažkam pereiti. Pastaroji alternatyva, mūsų akimis, neatrodo bent jau teoriškai neįgyvendinama, turint omenyje šiuos turto patikėjimo sutarties reglamentavimo ypatumus.

Pirmiausia, minėtina, jog vienas pagrindinių daiktinės teisės požymių yra sekimo paskui daiktą galimybė. Pripažinus, kad turto patikėjimo teisė nesibaigia mirus ar tapus nemokiam patikėtojui, būtų tik įtvirtintas sekimo paskui daiktą požymis priartinant turto patikėjimo teisę arčiau daikto. Šiuo požymiu, taip pat tuo, kad mirus ar likvidavus ar tapus nemokiam daiktinės teisės davėjui neišnyksta pati daiktinė teisė, pasižymi ir kitos išvestinės daiktinės teisės, tokios kaip hipoteka, įkeitimas, uzufruktas, servitutas, užstatymo teisė (*superficies*), ilgalaikė nuoma (*emphyteusis*).

Antra, netgi dabartinis turto patikėjimo sutarties teisinis reglamentavimas numato galimybę, pasibaigus patikėjimo teisės sutarčiai, patikėtinui negrąžinti turto patikėtojui, jeigu taip buvo numatyta sutartyje (CK 6.967 str. 3 dalis). Lieka neaiškus šios CK normos santykis su CK 6.961 straipsnio 2 dalimi, taip pat su CK 6.967 straipsnio 1 dalies 4 punktu, kur numatyta, jog iškelus patikėtojui bankroto bylą ar šiam tapus nemokiam patikėjimo teisė baigiasi, o turtas turi būti grąžinamas patikėtojui. Kaip turėtų būti elgiamasi tuo atveju, kai patikėjimo sutartyje numatyta, jog, net ir pasibaigus sutarčiai dėl patikėtojo bankroto ar nemokumo, turtas toliau lieka patikėtinio žinioje? Ar tokiu atveju patikėtojo turtas turėtų vis viena būti grąžinamas į patikėtojo turto visumą, ar turėtų likti pas patikėtinį? Jeigu turtas liktų patikėtinio žinioje, tai kokių teisiniu pagrindu ir kokios daiktinės teisės pagrindu patikėtinis valdytų tokį turtą? Manytume, kad galiojančiame reglamentavime turėtų būti nurodoma, koks likimas išstinka patikėtą nuosavybę patikėtojo mirties, likvidavimo, bankroto ar nemokumo atveju.

Kadangi Lietuvos teisinė sistema, skirtingai nei kai kurios kitos užsienio valstybių sistemos²⁶, neįtvirtina galimybės turtui neturėti savininko, tai anksčiau sumodeliuotą situaciją būtų galima pasiūlyti išspręsti paprastai, t. y. turtą, pasibaigus patikėjimo teisei, pripažinti naudos gavėjo nuosavybe. Problemų galėtų kilti tuo atveju, jeigu naudos ga-

26 Pavyzdžiui, Kanados Kvebeko provincijos civilinio kodekso 1261 str. numato, kad į patikėjimo teisės pagrindu perduotą turtą nei patikėtojas, nei patikėtinis, nei naudos gavėjas neturi jokios daiktinės teisės.

vėjas sutampa su pasibaigusiu patikėjimo teisės steigėju. Tokiu atveju, manytume, išeitis galėtų būti randama, patikėtą turtą paskirstant naudos gavėjo teisių perėmėjams, taip pat jo kreditoriams, kaip yra paveldimo turto atveju. Vis dėlto akivaizdu, kad šių iškeltų diskusinių klausimų sprendimas reikalauja gilesnės analizės ir teorinio pagrindimo.

Trečia, reikia įvertinti, kad sutartinei patikėjimo teisei suteikus savybę išlikti netgi patikėtojo bankroto ar nemokumo atveju, galėtų kilti piktnaudžiavimo šia teise grėsmė, kadangi nesąžiningas patikėtojas tokiu būdu galėtų siekti nevykdyti prievolių kreditoriams. Tačiau patikėtojo kreditoriai savo teisių gynimui galėtų pasitelkti sandorių negaliojimo, taip pat *actio Pauliana* institutą bei naudotis kitomis teisių gynimo priemonėmis, pavyzdžiui, netiesioginio ieškinio gynyba (CK 6.68 str.). Todėl nematytu me pagrindo išvadai, kad patikėtojo kreditoriai dėl pakeisto patikėjimo teisės teisinio reglamentavimo, patektų į blogesnę padėtį nei yra pagal šiandieninį reglamentavimą, juo labiau kad ir dabar skolininkas yra nevaržomas pasirinkti, kokį sandorį jam geriau sudaryti, kad labiau užsitikrintų savo interesus ar sumažintų veiklos riziką. Manytume priešingai, jog siūlomi pakeitimai į verslo pasaulį įneštų papildomą rizikos planavimo priemonę, verslo subjektai šį teisinį įrankį galėtų naudoti kaip alternatyvą juridiniam asmeniui, siekiant mažinti veiklos riziką ir apriboti civilinę atsakomybę.

Apibendrinami tai, kas pasakyta, ir atsižvelgdami į tai, kad turto patikėjimo teisė, kaip daiktinė teisė, stokoja išsamesnio teisinio reguliavimo, įstatymų leidėjui siūlytume papildyti CK ketvirtą knygą, reglamentuojančią daiktinę patikėjimo teisę, kad būtų išsamiai reglamentuota ne tik sutartiniais pagrindais atsirandanti, bet ir iš įstatymo, testamento ar teismo sprendimo kylanti turto patikėjimo teisė. Siekiant kuo platesnio privataus turto patikėjimo teisės praktinio pritaikomumo, ši teisė galėtų būti pristatoma kaip viena iš verslo rizikos mažinimo priemonių.

Išvados

Nors turto patikėjimo teisė yra žinoma daugeliui teisės sistemų, šios teisės išraiškos būdai nėra vienodi. Bendrosios teisės tradicijos valstybių patikėjimo teisė nuo kontinentinės teisės tradicijos šalių patikėjimo teisės iš esmės skiriasi tuo, kad pripažįsta galimybę išskaidyti nuosavybės teisę, t. y. valdymo, o kartu ir nuosavybės titulus priskirti patikėtiniui, o naudos gavimo teisę suteikti naudos gavėjui. Civilinės teisės tradicijos kraštuose nuosavybė tokiu būdu negali būti išskaidoma.

Istorinė Lietuvos turto patikėjimo teisės raidos analizė rodo, jog Lietuvoje turto patikėjimo teisė pirmiausia buvo suprantama kaip viešosios nuosavybės tvarkymo teisė, todėl vėlesniuose šio instituto raidos etapuose tai lėmė siaurą privataus turto patikėjimo instituto ištyrimo mastą ir menką praktinį pritaikomumą privatinuose santykiuose.

Lietuvos turto patikėjimo teisės priskyrimas prie išvestinių daiktinių teisių yra įstatymo leidėjo valios, bet ne pačios patikėjimo teisės prigimties padarinys. Todėl turto patikėjimo teisei tikslinga suteikti papildomų daiktinių savybių, įtvirtinant galimybę išlikti patikėjimo teisei netgi mirus ar likvidavus, iškėlus bankroto bylą ar tapus nemokiam asmeniui, kuris buvo šios teisės steigėjas, atsisakant patikėjimo teisės maksimalaus nu-

statymo termino, suteikiant daiktinių teisių (pavyzdžiui, teisių gynimo srityje) naudą gavėjui (beneficiarui).

Lietuvos patikėjimo teisės instituto prigimtis suponuoja būtinybę šį institutą išskaidyti į du savarankiškus institutus, t. y. į viešosios nuosavybės turto patikėjimo teisę ir privačios nuosavybės patikėjimo teisę, kadangi toks atribojimas leistų kiekvienam iš šių institutų lanksčiau plėtotis, o be to, Lietuvos privataus turto patikėjimo teisės išskyrimas atitiktų kitų valstybių praktiką ir šiuolaikines patikėjimo teisės raidos tendencijas.

Lietuvos privataus turto patikėjimo teisė, kaip daiktinė teisė, stokoja išsamaus teisinio reguliavimo, todėl įstatymų leidėjui siūlytina perkelti dalį turto patikėjimo sutartį reglamentuojančių teisės normų į CK ketvirtą knygą, kad būtų užtikrintas tinkamas patikėjimo santykių, kylančių iš įstatymo, testamentu ar teismo sprendimo, reglamentavimas.

Šiandieninė Lietuvos privataus turto patikėjimo teisė yra nepatraukli privatiųjų teisiųjų santykių subjektams, todėl menkai taikoma praktikoje. Siekiant didesnio šio instituto pritaikomumo, įstatymų leidėjui siūlytina patikėjimo teisę priartinti prie verslo subjektų, pateikiant ją kaip vieną iš verslo rizikos mažinimo priemonių. Vienas iš galimų būdų tą įgyvendinti yra CK nuostatų, reglamentuojančių turto patikėjimo sutarties pabaigos atvejus, pakeitimas.

Literatūra

- Alexeev, A. Use of trusts by Eastern European clients: practical issues [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*. 2007, 13(10) [žiūrėta 2010-07-22]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
- Baranauskas, E.; Laurinavičius, K.; Pakalniškis, V.; Vasarienė, D. *Daiktinė teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
- Baranauskas, E.; Karulaitytė-Kvainauskienė, I.; Kiršienė, J. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008.
- Čerka, P. Trastai žada daugiau laisvės [interaktyvus]. *Verslo žinios*. 2001 [žiūrėta 2010-07-27]. <<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=44038>>.
- Draft Common Frame of Reference*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-06-20]. <http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_outlineEdition.pdf>.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Vyriausybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
- Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 54-1492.
- Loughlin, P. J. *The domestication of the trust: bridging the gap between common law and civil law* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010-11-02]. <<http://www.taxslashers.com/Domestication-of-the-Common-Law-Trust.html>>.
- Lupoi, M. The Shapeless Trust. *Trust & Trustees and International Asset Management* [interaktyvus]. 1995 [žiūrėta 2010-07-25]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
- Mennell, R. L.; Burr, S. L. *Wills and Trusts in a Nutshell*. Third Edition. Minnesota: Thomson/ West, 2007.
- Mikelėnas, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002.

- Ryndin, K.; Chugunova, S. Selected legal aspects concerning the regulation of trusts and private foundations in the Russian federation [interaktyvus]. *Trusts & Trustees*. 2007, 13(5) [žiūrėta 2010-07-22]. <<http://tandt.oxfordjournals.org>>.
- Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-11-03]. <<http://www.russian-civil-code.com/>>.
- Sergejev, A. P.; Tolstoj, J. K. *Grazhdanskoe pravo. Uchebnik. 2 Tom* [Civil law. Textbook. Volume 2]. Moskva: Prospekt, 2000.
- Vasilijev, E. A.; Komarov, A. S. *Grazhdanskoe I torgovoe pravo zarubezhnikh gosudarstv. I Tom* [Civil and commercial law of foreign countries. Volume 1]. Moskva, 2004.
- Zhdanov, A. A. *Transplanting the Anglo-American Trust in Russian Soil*. Review of Central and East European Law [interaktyvus]. Moskva, 2006 [žiūrėta 2010-08-12]. <<https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=0&lastSearch=simple&all=on&titleOrStdNo=1573-0352>>.

TRUST OF ESTATE LAW AND IT'S PECULIARITIES IN LITHUANIAN CIVIL LAW

Justas Sakavičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article analyzes the institute of trust of estate. Trust of estate is well known in Common law countries under a term of trust, however in Continental law system countries this legal instrument is not widely spread. Lithuania might be considered as an exception, because trust of estate law in this country is being widely used to manage state and municipal property. However, the law of trust of estate is not very popular for private estate planning.*

The article presents a genesis of trust of estate law and its main differences from Anglo-American trust. The conclusion is made, that a trust of estate law in Continental law counties and Common law trust, although has a similar form, but in content has substantial differences. Further, a development of Lithuanian trust institute is reviewed. Lithuanian law of trust of estate has developed under the influence of Russian civil law. It has evident similarity to a regulation of trust of estate agreement in Russia. However, there can be found essential differences between Lithuanian and Russian trust law, i.e. Lithuania considers trust of estate institute as proprietary (real) right, meanwhile Russian regulation acknowledges trust of estate as obligatory right. It must be also noted, that lawmaker of Lithuania has adopted Russian trust of estate law without any essential alterations. That is the reason, why Lithuanian trust law feels a lack of proprietary elements. The article suggests possible solutions, how to provide Lithuanian trust of estate law with some proprietary features, so this law would comply with a doctrine of proprietary (real) rights.

The article envisages a duality of Lithuanian trust of estate institute, since it has a peculiarity to be applied for public and private property management. This characteristic is

not common to other countries, therefore, a the presumption is approached that Lithuanian trust of estate law should be divided into two segregated institutes to regulate management of public and private ownership. This could grant more flexibility for each separate institute and would conform to tendencies of private international trust law.

This article deals with some problematic issues of regulation of Lithuanian public and private trust of estate law, and reveals the inadequacy of trust of public estate law to traditional understanding of trust doctrine and discloses drawbacks of trust of private estate law that might predetermine narrow spreading of this institute in private relationship as well. Finally, conclusions are made and particular proposals are suggested to improve regulation of Lithuanian law of trust of estate.

Keywords: *trust of estate law, agreement of trust of estate, trust, state and municipal property, derivative proprietary (real) right.*

Justas Sakavičius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptis: civilinė teisė.

Justas Sakavičius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, Doctoral Student. Research interests: civil law.